

SKUPOVI

KRAĆI OSVRT NA SKUP 'AVRUPA'YA İLK ADIM' (Gelibolu, 01.11.1999.)

Povodom obilježavanja 700 godina od osnivanja Osmanske države, u organizaciji privatne zadužbine Kubbealtı Akademisi (Kültür ve Sanat Vakfı) i nekoliko univerziteta iz Republike Turske, održan je međunarodni simpozij na temu "Avrupa'ya İlk Adım" (*Prvi korak ka Evropi*). Simpozij je održan u Geliboluu 01. 11. 1999., prvom naseljenom mjestu koje su Osmanlije zauzeli u svome pohodu ka unutrašnjosti evropskoga tla. Na simpoziju je, osim turskih historičara i stručnjaka koji se bave osmanskom kulturom i umjetnošću, bilo prisutno i nekoliko naučnih radnika i istraživača iz Mađarske i nekih drugih balkanskih zemalja i krajeva (Bosna i Hercegovina, Makedonija, Kosovo).

Prva sesija simpozija *Siyasi Arka Plan* (Politička pozadina) bila je općehistorijskoga karaktera. Predsjedavajući prve sesije simpozija prof. dr. İlber Ortaylı osvrnuo se na to kako danas treba razumijevati "političku pozadinu" prvih osmanskih osvajanja na evropskom kontinetu. U svom izlaganju dr. Ahmet Nezihi Turan dao je deteljnije obavijesti o političkoj situaciji i događajima političke naravi koji su prethodili osmanskim osvajanjima na Balkanu. O razlozima za prva osmanska osvajanja u Evropi, sa "psihološkog" aspekta, govorio je dr. Necdet Öztürk (*Rumeli Fetihlerinde Boz Atlılar*). On je istakao da su vasijetname, koje su očevi i šejhovi davali sinovima ili učenicima, odigrale važnu ulogu u psihološkoj pripremi prvih osmanskih komandanata i aristokratskih krugova za buduća, ne samo vojna, nego i kulturno-civilizacijska osvajanja novih prostora, i na Istoku i na Zapadu. Zapravo su te vasijetname imale funkciju održavanja tradicije viteškog duha u osmanskome društvu. Predsjedavajući druge sesije "Fetih Politikası" (Politika osvajanja) bio je prof. dr. Mustafa Kara. Prof. dr. İdris Bostan govorio je ukratko o ulozi osmanske mornarice i moreplovstva u međunarodnim odnosima i političkim zbivanjima (*Uluslararası Politikada Osmanlı Denizciliğinin Rolü*). O osmanskome iskustvu i politici naseljavanja

balkanskih prostora govorio zanimljiv uvod je dao prof. dr. İlhan Şahin (*Osmanlıların Balkanları İskân Politikası*). Izlaganje na sličnu temu imao je i dr. Ayhan Pala, profesor povijesti na Gazi univerzitetu (Gazi Üniversitesi) iz Ankare. Nakon njega slijedi izlaganje prof. dr. Nejata Göyünça o nezaobilaznoj osmanskoj politici "devşirme" u fazi formiranja janjičarskog reda.

U narednoj sesiji simpozija izlagači su se bavili odnosima osmanske vlasti i lokalnog stanovništva u evropskome dijelu Carstva (*Bölge Halkı İle İlişkiler*). Sa znanstvenoga aspekta treba istaći referat prof. dr. Davida Gezaa, profesora sa Elte univerziteta iz Budimpešte (Elte University Piarista Köz), koji je na osnovu "orijentalnih i okcidentalnih" izvora govorio o odnosima lokalnog stanovništva u Mađarskoj sa osmanskom vlasti. Usput je spominjao i "bošnjačke" skupine stanovništva koje su jedno vrijeme živjele na prostoru današnje Mađarske. O situaciji na području Makedonije referat je imao Dragi Georgiev. Radeći na osmanskim izvorima, iznio je neke u makedonskoj historiografiji dotad nepoznate ili manje poznate podatke o različitim skupinama ne-turskih skupina stanovništva u Makedoniji za vrijeme osmanske uprave.

U poslijepodnevnoj sesiji simpozija učestvovao je veliki broj učesnika. Jedan od razloga tolikog broja učesnika vjerovatno je i sama širina teme tog dijela simpozija - *Balkanlarda Kültür Hayatı ve Etkileşim* (Kulturni život i međutjecaji na Balkanu). Prvi je učesnik bio prof. dr. Mustafa Isen, profesor turske književnosti i dekan Fakulteta za umjetnost i književnost (Fen-Edebiyat Fakültesi) na Gazi univerzitetu (Gazi Üniversitesi) u Ankari. Govoreći o divanskoj književnosti na Balkanu posebno je naglasio da se Sarajevo ubrajalo u najvažnije centre gdje se njegovala tradicija takve vrste književnosti na Balkanu - u "evropskome" dijelu Osmanskoga carstva - a da je pojava divanske književnosti u Bošnjaka fenomen koji zahtijeva posebnu pažnju u daljnjim proučavanjima divanske književnosti. O ulozi turske narodne književnosti u kulturnom životu stanovništva na Balkanu u osmanskome periodu govorio je dr. Erman Artun, dok je dr. Gülgün Yazıcı govorila općenito o izvorima kulturne tolerancije u Rumeliji. Referat pod nazivom "Rumeli'de Osmanlı-Avrupa Kültür İlişkileri Göstergelerinden birisi: Bosna-Hersek'te Osmanlı Döneminde Kullanılan Osmanlıca Sözlükler" (*Jedan od pokazatelja osmansko-evropskih kulturoloških veza na Balkanu: Rječnici osmanskog korišteni u Bosni i Hercegovini u osmanskome periodu*, A. Kadrić) bavio se analizom par reprezentativnih rječnika osmanskog jezika u Bosni u periodu osmanske uprave u kojima se primjećuju utjecaji različitih kulturoloških i leksikografskih tradicija. Referat o osmanskoj arhitekturi na Balkanu koji je držao prof. dr. Hakkı Acun privukao je pažnju učesnika, osobito u trenucima kad je izlagač, koristeći dijafilmove na kojima su se nalazili arhitektonski objekti sa Balkana i iz Anadolije, ukazivao na sličnosti arhitektonskih djela iz osmanskog perioda u Bosni i u nekim krajevima

Anadolije. Posebnu je pažnju posvetio prikazivanju i opisivanju srušenih džamija u Banjaluci i staroga mosta u Mostaru. Opće naznake o razvoju sufizma na Balkanu dao je dr. Mustafa Kara, dok je o osmanskoj umjetnosti, sa naglaskom na minijature i pozlate, govorila dr. İnci Ayan Birol.

Želimo istaći da je pažnju brojnih slušatelja privukao referat sa temom "Gazi Husrev Bey'in Saraybosna'daki Şehircilik ve Kültür Gelişmesine Katkısı" (*Uloga i značaj Gazi Husrev-bega na urbani i kulturni razvoj Sarajeva*), u kojem je dr. Behija Zlatar, direktorica Orijentalnog instituta u Sarajevu, posebnu pažnju posvetila ulozi vakufa Gazi Husrev-bega pri formiranju gradske, urbane jezgre Sarajeva. Kako je dr. Behija Zlatar naveła u referatu, *"arhitektonske i umjetničke vrijednosti Gazi Husrev-begovih zadužbina jesu velike, ali je također značajna i njihova uloga u složenom tkivu gradskog jezgra ... i danas mnoge od njih predstavljaju simbole Sarajeva i simbole osmanske kulture u Evropi"*. U djelima Gazi Husrev-bega simbolički su predstavljene snažne ideje za razvitkom gradova u jugoistočnom dijelu evropskog kontinenta, onom dijelu koji je bio pod osmanskom upravom. Bez sumnje, osmanska arhitektonska ostvarenja samo su odražavala duh i potrebu za daljim razvojem Carstva u tom periodu.

U završnom izlaganju simpozija prof. dr. İlber Ortaylı istakao je da je cilj skupa u Geliboluu - kao i sličnih skupova koji su se održavali povodom 700 godina od osnivanja Osmanskog carstva - prisjetiti se velikih kulturno-civilizacijskih dometa Carstva. Kako je dalje naglasio İlber Ortaylı, velik broj učesnika spominjao je Bosnu, velike pisce i druge kulturne djeltanike bosanskoga porijekla, iz jednog posve razumljiva razloga: Bosna je dugo vremena bila najznačajniji centar arhitekture, civilizacijskih tvorevina i orijentalne književnosti u najzapadnijem, evropskom dijelu Osmanskog carstva, tako da je sa gubitkom Bosne Osmansko carstvo izgubilo velik dio svoga "kulturološkog carstva" u Evropi. Posljedice toga gubitka osjetile su se na razne načine na čitavom Balkanu u kasnijem periodu. Premda je skup namjeravao podsjetiti slušatelje na prve korake Osmanlija ka Evropi, i to one koji su, kako se iz ponuđenih referata da uočiti, ponajprije kulturološko-civilizacijske naravi, on je ponudio i neka nova tumačenja same naravi tih kulturoloških veza između Osmanskoga carstva, carstva koje je dugo vremena bilo jedno od najmoćnijih carstava u svijetu, i malih evropskih carstava i kraljevina. Skup predstavlja pokušaj da se prvi koraci Osmanlija, i tematski i metaforički, promatraju i kao koraci kulturoloških i civilizacijskih vrednota ka Evropi, a ne samo kao koraci "nemilosrdnih" osvajača. Ipak, nakon skupa može se postaviti pitanje: nije li to opet neka vrsta "jednosmjernoga" pokušaja da se govori o koracima i odjecima sa jedne strane. Makar se to potvrđivalo validnim historijskim izvorima. Odgovor na postavljeno pitanje donekle je dat sadržajem brojnih ranije održanih skupova povodom 700 godina Osmanskoga carstva, na kojima su prisustvovali naučnici iz cijeloga svijeta. Skup "Prvi korak ka Evropi" (Avrupa'ya İlk Adım), održan u malom

mjestu Geliboluu, nema namjeru odgovoriti na sva postavljena pitanja u osmanistici i historiografiji. To je samo "korak" koji je vrijedan pažnje, pa makar on krenuo i s jedne strane. Cilj je - susret stavova, mišljenja, ideja i općih kulturno-civilizacijskih vrednota.

Međutim, treba i to reći, odjeci skupa u Geliboluu, zavise, ne samo od onoga što se zbilja "sačuvalo" kao materijalni trag kulturološkog djelovanja na prostorima dokle su Osmanlije stigle, kao što ne zavise niti od stvarnih, na skupu prezentiranih historijskih činjenica o višestoljetnoj osmanskoj upravi u tim krajevima, nego također i od trenutnih odnosa Evrope i onoga što je preostalo od nekada velikog i moćnog Osmanskoga carstva.

Adnan Kadrić

MEĐUNARODNI SIMPOZIJ 'ISLAMSKA CIVILIZACIJA NA BALKANU',
(Sofija, 21-23. april 2000.)

U organizaciji Centra za istraživanje islamske historije, umjetnosti i kulture (IRCICA) iz Istambula, Instituta za islamske studije iz Sofije, Instituta za balkanske studije pri Akademiji znanosti u Sofiji, Centra za orijentalne jezike i kulture pri Univerzitetu u Sofiji, Nacionalne biblioteke "St. Ciril i Metodije" u Sofiji, Fondacije za istraživanje islamske historije, umjetnosti i kulture (ISAR) u Istanbulu, Međunarodnog centra za studije o manjinama i interkulturalne odnose (IMIR) u Sofiji, te uz učešće više od sedamdeset (od najavljenih osamdeset i sedam) znanstvenika, pretežno i sa Balkana, održan je znanstveni skup koji je svojim veoma širokim naslovom otvorio mogućnost da se mjesto islamske civilizacije na Balkanu, kroz historijsku okomicu, razmotri iz različitih aspekata znanstvenih specijalizacija.

Valja spomenuti da je IRCICA, kao glavni organizator i financijer ovoga skupa, učinila da se susretnu brojni znanstvenici, razmijene mišljenja, saopće rezultate vlastitih i znanstveno-istraživačkih iskustava njihovih prethodnika, i konačno, svako u svome segmentu, ne rasipajući snagu i vrijeme, doprinese znanstveno utemeljenom slaganju mozaika o stvorenom, sačuvanom i izgubljenom materijalnom i duhovnom blagu balkanskih naroda islamskog civilizacijskog kruga. Bilo bi pretenciozno tvrditi da se u tri dana održavanja jednog interdisciplinarnog znanstvenog skupa, moglo kazati i čuti analitičko i kritičko znanstveno mišljenje o mjestu islamske civilizacije i svega što ulazi u njenu obuhvatnost, u području koje je geografski malo, ali etnički raznorodno, i time politički rovito, multikulturalno i multireligijsko kakvo je

Balkan, međutim, ovaj je skup, raznovrsnošću tema i različitosti participiranih i područja njihovog znanstvenog interesovanja, postavio okvir za mozaik u kojem, daljim traganjima, valja dosežati detalje.

Skup je postavljen tako da su, pored tematski široko obuhvatnih izlaganja poput uvodnika prof. dr. Ekmeleddina Ihsanoglua i prof. dr. Machiel Kiel-a, temelj činila saopćenja iz opće historije, segmentirana kroz određena geografska područja i vrijeme, na čije su se tkivo naslanjala saopćenja različitih sadržaja: od duhovne osnove u poimanju i prihvatanju islamskog učenja među balkanskim narodima, o mjestu i primjeni islama u današnjem životu u Bugarskoj, utjecaja derviških redova u pojedinim regijama na Balkanu, osobito utjecajima i predajama o Sari Saltuku, heterodoksnim učenjima poput alevizma, i njihovim utjecajima na ovom području, obrazovnim i institucijama pravosuđa u Osmanskom periodu, instituciji vakufa u pojedinim regijama, preko i religijske i profane duhovnosti – evidentiranja i informiranja o postojećem rukopisnom blagu, sačuvanim zbirkama, prijepisima Kur'ana, islamskom civilizacijom markiranoj književnoj baštini naroda sa ovih područja, onomastici- toponimiji i antroponimiji, pa do saopćenja socio-lingvističkih sadržaja. Također, kroz više referata akcentirano je i pitanje islamskoj civilizaciji pripadajućeg arhitektonskog nasljeđa-kako sakralnih, tako i civilnih objekata. Od ambijentalne osmanske arhitekture Mostara, džamija u Sofiji, sarajevskih džamija, hanova u urbanoj sredini Osmanskog perioda i hanova Skopja, hanova, kervansaraja i bezistana u Makedoniji, preko primjera osmanske stambene arhitekture u Makedoniji, nekadašnjeg i današnjeg stanja spomenika osmanske materijalne kulture na Kosovu, pa do islamske umjetnosti i arhitekture na tlu Bosne i Hercegovine, - to su bile teme koje su, kontrastirajući prošlost i sadašnjost, nažalost, veoma transparento ukazale na nastojanje da se postupno i sistematski unište tragovi islamske civilizacije iz ovih rovitih balkanskih zemalja.

Svakako, rezultati ovoga skupa bit će u potpunosti vidljivi tek po objavljivanju datih saopćenja. Utisak koji je na slušaoce ostavio skup jest obećanje referentnoga zbornika.

Amina Šiljak-Jesenković

